

مبدأ و منتهای مسافت

در بلاد کبیره

حسین صنعت‌پور امیری

سرشناسه	صنعت پورامیری، حسین، ۱۳۴۸ -
عنوان و نام پدیدآور	مبدأ و منتهای مسافت در بلاد کبیره/حسین صنعت پورامیری
مشخصات نشر	تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(س)، مؤسسه چاپ و نشر عروج، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	و، ۳۷۹ ص.
شابک	ISBN: 978 - 964 - 212 - 461 - 9
یادداشت	کتابنامه: ص. ۲۹۹؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	مسافرت (قه)/فتراهای شیعه - قرن ۱۴.
شناسه زوده	مؤسسه چاپ و نشر عروج.
رده بنساز کنگره	۸ م ۹ ص/۹/۱۸۳ BP
رده بنساز یویی	۲۹۷/۳۷۹
شماره کتابشناسی ملی	۴۵۸۴۱۶۶

کد/ م ۲۹۷۸

مؤسسه چاپ و نشر عروج

مبدأ و منتهای مسافت در بلاد کبیره

مؤلف: حسین صنعت پورامیری

ناشر: مؤسسه چاپ و نشر عروج (وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(س))

چاپ اول: ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۷۰۰۰ تومان

• فروشگاه شماره یک: خیابان انقلاب، بین ۱۲ فروردین و فخررازی، پاساژ ظرفچی، تلفن: ۶۶۴۹۳۰۸۱ - دورنگار: ۶۶۴۰۰۹۱۵

• فروشگاه شماره دو: خیابان انقلاب، چهار راه حافظ، تلفن: ۶۶۷۰۱۲۹۷

مراکز پخش: • امور نمایندگیها و نمایشگاهها، تلفن: ۶۶۴۰۴۸۷۳

• امور سفارشات و بازرگانی، تلفن: ۶۶۴۸۹۱۶۰

• فروشگاه مجازی مؤسسه عروج www.ourojpub.com

نشانی الکترونیکی: pub@imam-khomeini.ir

<http://imam-khomeini.ir>

فهرست مطالب

ا		سخن ناشر
ج		مقدمه مؤلف
۱		بخش اول: مفاهیم و کلیات
۳		فصل اول: تبیین مفاهیم
۳		معنای سفر در لغت و اصطلاح
۹		سفر حقیقت شرعی است یا عرفیه؟
۱۰		بررسی واژه‌های مرتبط در لغت و اصطلاح
۱۰		بلد
۱۴		مصر
۱۷		مدینه
۲۱		قری
۲۳		ضیاع
۲۶		منزل
۲۸		اهل
۳۳		تعریف بلاد کبیره از دیدگاه فقهای عظام
۴۰		حاصل فصل

فصل دوم: کلیات ۴۳

مقدمه ۴۳

حکم نماز و روزه مسافر ۴۳

توضیحی درباره شرطیت مسافت ۴۸

اشاره‌ای گذارا به قواطع سفر ۵۱

اقامه عماره و حکم آن ۵۳

اتحاد و تن و حکم آن ۵۶

آیا وطن شرعی از ملیت و وطن اخذی است؟ ۶۱

پیشینه بحث از بلاد کبیره ۶۶

انواع بلاد کبیره (متصله و منفصله) ۷۰

حوزه تأثیر بحث بلاد کبیره ۷۰

ریشه اختلاف در بحث بلاد کبیر ۷۲

تعیین مبدأ و منتهای مسافت، موضوع عرفی است یا از مسائل مستنبطه؟ ۷۳

تأملی در مصادیق بلاد کبیره در عصر صدور روایات ۷۶

حاصل فصل ۷۹

بخش دوم: اقوال و ادله فقهای عظام در مبدأ و منتهای سفر در بلاد کبیره ۸۱

فصل اول: اقوال فقهای عظام در مبدأ و منتهای سفر ۸۳

اقوال در بلاد کبیره منفصله‌المحال ۸۴

اقوال در بلاد کبیره متصله‌المحال ۸۹

تبیین اقوال مطلق ۹۰

تبیین اقوالی که قائل به تفصیل اند ۹۸

حاصل فصل ۱۱۷

فصل دوم: ادله مبدأ سفر در بلاد کبیره ۱۲۱

۱۲۱.....	ادله قائلین به تفصیل بین بلاد کبیره منفصلةالمحال و سایر بلاد
۱۲۳.....	ادله اقوال در بلاد کبیره متصلةالمحال
۱۲۳.....	الف. ادله اقوال مطلق
۱۲۳.....	۱. در مطلق بلاد، مبدأ و منتهای سفر منزل است
۱۲۴.....	روایاتی که معیار را منزل یا اهل می دانند
۱۲۴.....	نیم ندهی به بحث اصحاب اجماع
۱۳۴.....	تاوانی در بحث مشایخ اجازه
۱۸۸.....	بررسی مستند در م این بابویه (روایت مرسله)
۱۹۱.....	بررسی روایت در اول
۱۹۴.....	بررسی روایات در دوم
۲۰۷.....	پاسخ به چند اشکال:
۲۱۲.....	۲. ادله کسانی که مبدأ و منتهای مسافت را، خطة البلد یا سورالبلد می دانند
۲۲۱.....	۳. ادله کسانی که حد ترخص را معیار می دانند
۲۲۵.....	۴. ادله قولی که در همه بلاد، مبدأ تقدیر را از لحاظ سیر به قصد سفر می داند
۲۲۶.....	ب. ادله قائلین به تفصیل بین بلاد متصلةالمحال و سایر بلاد
۲۲۶.....	۱. مبدأمسافت در بلاد متسعه، مبدأ سیر است
۲۴۱.....	۲. ادله کسانی که مبدأ و منتهای مسافت را آخر محله می دانند
۲۶۳.....	برخی اشکالات مهم قول تفصیل
۲۸۱.....	۳. ادله قولی که در بلد کبیره مبدأ و منتهای سفر را منزل می دانند
۲۸۴.....	برخی مؤیدات برای دیدگاه امام خمینی
۲۸۹.....	جمع بندی دیدگاه امام خمینی با توجه به روایات منزل
۲۹۲.....	۴. با صدق ارتحال، مبدأ و منتهای مسافت، متفاوت است
۲۹۵.....	حاصل فصل
۲۹۷.....	جمع بندی نهایی
۲۹۹.....	فهرست منابع

سخن ناشر

آفرینش انسان و انزال کتاب آسمانی و ارسال رسولان الهی، حلقه‌های یک زنجیره به هم پیوسته و هدفدار می‌باشند. خداوند باریک و تعالی، انسان را با همه ظرائف و ظرفیت‌ها آفریده و در ادامه، برای نیل او به کمال و تأمین سعادت او، کتاب‌های آسمانی را فروفرستاد و رسولان خود را مأموریت داد تا به حلیم کتاب و حکمت و تزکیه نفوس بپردازند.

هدف کتاب و حکمتی که سفیران الهی رسالت تعلیم آن را داشتند، از یک سو برای تحقق «لَيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ»^۱ بود و از سوی دیگر «وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ»^۲.

محصول تعلیم انبیاء «دین» یا «شریعت» نامیده می‌شود. دین از یک نگاه، سه بخش عقائد، اخلاق و احکام می‌باشد؛ و از نگاهی دیگر لایه‌های مترسب بریکدیگرند که تعبیر «ظاهر» و «باطن» چگونگی آن را بیان می‌کند.

امام خمینی (س) به عنوان شخصیت بزرگ عرفانی، به موازات تحصیل، تألیف و تدریس این علم شریف، به تعلیم و تعلم دانش فقه اشتغال جدی داشته است. او فقیهی

۱. حدید (۵۷): ۲۵.

۲. ذاریات (۵۱): ۵۶.

بوده که جمع میان فقه اکبر و فقه اصغر کرده و همین جامعیت رنگ خاصی به عرفان و فقه او داده است، به گونه‌ای که حضرت امام در تعریف فقه، متفاوت با اکثر فقها می‌نویسد:

هو قانون المعاش و المعاد و طریق الوصول إلى قرب الرب بعد العلم بالمعارف.^۱

ایشان از یک طرف قدم راسخی در عرفان داشت و از سوی دیگر شخصیت بزرگی در میدان فقاہت و عرصه مرجعیت بود و علاوه بر آثار فراوان علمی و تحقیقی در فقه و اصول و نظریات و احکامها و تحقیقات بدیع در این عرصه، بعضی فتاوای منحصر به فرد در میان متأخرین را معاصرین نیز داشته است؛ از جمله این فتاوا؛ فتوای متفاوت در باب طلوع فجر در لیالی مقرب و نزدیک به «بلاد کبیره» بودن کلان شهر تهران و مانند آن است.

کندوکاو پیرامون این مسئله در فقه و تفسیر و بررسی دیدگاه امام خمینی (س)، در تألیف پیش‌رو که به قلم محقق ارجمند حجت الاسلام المسلمین حسین صنعت‌پور امیری نوشته شده، رخ نموده است.

مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی با تشکر از تلاش و کوشش و زحمات و این اثر پژوهشی را به عموم فقه پژوهان و علاقه‌مندان دیدگاه‌های امام خمینی (س) تقدیم می‌کند.

مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)

معاونت پژوهشی - دفتر قم

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين وصلى الله على محمد وآله الطاهرين

ولعنة الله على أعدائهم أجمعين من الآن إلى قیام يوم الدين.

هدف از هستی و خلقت انسان، عبودیت و بندگی است و در نگاه دقیق، «زندگی» عین بندگی است؛ «وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ»^۱ و زمین، مسجدی برای عبادت و بندگی است؛ «مَسْجِدٌ أُجِيَاءُ لِلَّهِ»^۲ انسان بر این آسمانی شدن به زمین آمده است و مأموریتی جزء عبادت و عبودیت ندارد؛ «أَحْفَظُ عُرَّتِي مِنَ التَّضْيِيعِ لَهُ فِي غَيْرِ الْعِبَادَةِ وَالطَّاعَاتِ»^۳ خداوند سبحان، با ارسال رسل و انزال کتب، انسان را به آسمانی شدن دعوت نموده است. نظام آموزش و پرورش عالم، بر مبنای عبودیت و عبادت طراحی شده است و علم حقیقی، آن علمی است که انسان را به خدای تعالی برساند؛ «ثَمَرَةُ الْعِلْمِ الْعِبَادَةُ»^۴.

۱. «و من جن و انس را نیافریدم، مگر برای این که عبادتم کنند». (ذاریات (۵۱): ۵۶)

۲. نهج البلاغه، ص ۴۹۳.

۳. «عمرت را از تضییع در غیر طاعات و عبادت حفظ کن». (غرر الحکم و درر الکلم، ص ۱۴۵، ح ۲۱۳)

۴. تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، ص ۶۴، ح ۷۹۸.

علاوه بر اهمیت «عبودیت و عبادت»، «راه و روش عبادت» نیز از اهمیت بالایی برخوردار است. کار اساسی پیامبران، آموزش روش بندگی و راه و رسم عبادت و پرورش و تهذیب نفوس است. خدای تعالی از بندگانش می‌خواهد تا آن گونه که خودش می‌خواهد، بندگی شود. احکام الهی با دقت تمام بیان شده است و شارع مقدس، حساسیت جدی در تعیین حد و حدود احکام داشته است و حاملان احکام الهی نیز در انتقال این احکام به بشریت نهایت تلاش را به عمل آورده‌اند تا دستورات شرع بدون هیچ تحریفی به دست مکلفین برسد. البته با همه تلاشی که صورت گرفته است، بخش‌هایی از مناسبات احکام، دست‌خوش تحولات زمانه شده و با تلاش نامبارک ظالمین، به دست ما برده شده است. اینک ما هستیم و منابع موجود که باید همه احکام الهی را از آن استنباط و استخراج نمائیم.

با همه محدودیتی که بیان شد، فقهای عظام شیعه، از دیر باز تا امروز با جدّ و جهد خویش، احکام الهی را از همین منابع رجحان استنباط کرده‌اند و مکلفین را از حیرت و سرگشتگی نجات داده‌اند. البته با همه تلاش‌های صورت گرفته توسط فقهای عظام شیعه، در بخش‌هایی از احکام، اختلافاتی به چشم می‌خورد که سبب آن به عوامل گوناگون و مبانی مربوط است.

امروزه، علاوه بر فضای جدید پژوهشی و امکانات مطالعاتی و نرم‌افزارهای متنوع و متعدد - که نگاه دوباره به برخی از موضوعات اختلافی را ضروری می‌نماید - از تأثیر نقش زمان و مکان نباید غافل بود. گستره تأثیر زمان و مکان، گستره‌ای قابل توجه می‌باشد؛ از جمله مواردی که می‌توان از تأثیر زمان و مکان سخن گفت، تأثیری است که با «تبدل و تغییر موضوعات احکام شرعی» به وجود می‌آید. امام خمینی رحمته الله علیه در این باره می‌فرماید:

اجتهاد به همان سبک صحیح است ولی این بدان معنا نیست که فقه اسلام پویا نیست، زمان و مکان دو عنصر تعیین‌کننده در اجتهادند. مسأله‌ای که در

قدیم دارای حکمی بوده است به ظاهر همان مسأله در روابط حاکم بر سیاست و اجتماع و اقتصاد یک نظام ممکن است حکم جدیدی پیدا کند، بدان معنا که با شناخت دقیق روابط اقتصادی و اجتماعی و سیاسی همان موضوع اول که از نظر ظاهر با قدیم فرقی نکرده است، واقعاً موضوع جدیدی شده است که قهراً حکم جدیدی می‌طلبد.^۱

از جماعت مباحث اختلافی که از گذشته در متون فقهی به آن اشاره شده، بحث از «بلاد متّسعه» (کبیره) می‌باشد. بحثی که نفی و اثبات آن، نقش جدی در کیفیت و کمیت امور عبادی مکلفان در بلاد کبیره دارد. این بحث، با توجه به پذیرش وجود بلاد متّسعه در عصر معصومین (علیهم‌السلام)، از مباحث غیر مستحدثه محسوب می‌گردد؛ اما در صورتی که قائل به وجود بلاد متّسعه در عصر معصومین (علیهم‌السلام) نباشیم یا این که با توجه به گسترش فزاینده شهرها در دنیا و توسعه باروها، ده آن‌ها، بلاد متّسعه امروز، قابل قیاس با توسعه کوفه و مانند آن در عصر صدر و زمامت نباشد؛ در این فرض، این موضوع می‌تواند از مصادیق «تبدل و تغییر موضوعات احکام شرعی» باشد.

البته، یادآوری این نکته لازم است که این بحث، در «موزه نیاز به بررسی دارد: «مبدأ و منتهای مسافت در بلاد کبیره»، «وحدت اقامه»، «تجزیه در شهرهای بزرگ». اگرچه هر سه حوزه به نوعی به هم مرتبطند؛ اما تحقیق پیش‌رو، تنها به بررسی «مبدأ و منتهای مسافت در بلاد کبیره» پرداخته است.

تحقیق پیش‌رو در نظر دارد تا ضمن نگاه کلی به دیدگاه‌های فقه‌های گذشته و معاصر در خصوص مبدأ و منتهای مسافت در بلاد کبیره، مبانی فقهی امام راحل (رحمه‌الله) و طرفداران همسو با ایشان را بررسی کرده است و مبنای این حکم را تبیین و در نهایت به یک جمع‌بندی درخوری برسد، ان شاء الله تعالی.

و □ مبدأ و منتهای مسافت در بلاد گبیره

در پایان از هدایت و نظارت اساتید ارجمند حجت الاسلام حسین شوپایی جویباری و حجت الاسلام علی عنذلیب که در مراحل تحقیق و به سرانجام رسیدن آن نقش ایفاء نموده‌اند، تشکر می‌نمایم.

همچنین از مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام دفتر قم که جهت چاپ این اثر همکاری لازم را داشته‌اند، تقدیر و تشکر می‌گردد.

حسین صنعت پور امیری

www.ketab.ir